

Oponentský posudok habilitačnej práce

Habilitant: Mgr. Nikoleta Mertová, PhD.

Názov práce: Dinamika metaforičeskich modelej vosprijatija rossijskich cennostej (v ruskom i slovackom političeskom diskurse i mediadiskurse)

Oponent: doc. Mgr. Nina Cingerová, PhD.

Aktuálnosť témy habilitačnej práce

Objektom výskumu fixovaného v predkladanej habilitačnej práci boli metafory v ruskom a slovenskom mediálnom a politickom diskurze, na ktoré bolo nazerané cez prizmu koncepcií kognitívnej lingvistiky. Cieľom bola analýza metaforických modelov a historicko-sociálnych pojmov, ktoré vstupovali v rámci pojmových metafor abstrahovaných z excerpovaných metaforických výrazov do interakcie, a ich komparácia.

Analýza verbálnych i neverbálnych praktík a ich usúvzťažnenie s konštituovaním vedenia o svete sa v posledných rokoch stali pevnou súčasťou interdisciplinárne zameraného výskumu jazykovedcov. Metodologicky a teoreticky sa orientujú predovšetkým na postupy a súbory tvrdení sformulované v rámci kritickej diskurznej analýzy, diskurznej, mediálnej či politickej lingvistiky. V týchto relatívne mladých výskumných oblastiach sa pritom často diskutujú rôzne jazykovedné nástroje v aspekte vhodnosti ich zaradenia do metodologického inštrumentária. Rozbor obrazných jazykových prostriedkov je v centre pozornosti pri analýze tzv. nominačných a predikačných diskurznych stratégií, a teda mechanizmov pomenovávania osôb/objektov/udalostí a ich kvantitatívnej, kvalitatívnej, chronologickej či priestorovej charakteristiky, ale aj argumentačných stratégií. V tomto zmysle možno tému predkladanej habilitačnej práce, ktorá prezentuje ambíciu vykročiť za tradičné vnímanie metafory (ako výrazového prostriedku) a vnímať ju optikou formuly *„ak sa budeme pozerat' na to, ako ľudia rozprávajú (metaforické výrazy), dokážeme urobiť výpoveď o tom, ako poznávajú svet (pojmové metafory), resp. ako sa im ponúka k poznaniu“*, považovať za aktuálnu a zaujímavú pre vyššie uvedené interdisciplinárne oblasti bádania. Častokrát sú totiž práve pojmové

metafory spôsobom, ako sa producentmi výpovedí buduje (vedome či nevedome) koherencia textu alebo širšie – diskurzu (stačí si len spomenúť na výraznú orientačnú pojmovú metaforu sovietskeho obdobia VPREDU je DOBRE, ktorá sa manifestovala v takých nomináciách ako *светлое будущее* [svetlá budúcnosť, svetlé zajtrajšky], *светлые горизонты* [svetlé horizonty] či *коммунистическое завтра* [komunistický zajtrajšok]), a identifikácia metaforických výrazov, ktorými sa manifestujú na „povrchu“ predstavuje, vzhľadom na ich „bežnosť“, interpretačne náročnú časť analýzy. Rozširovanie poznania v tejto oblasti je preto veľmi žiaduce.

Ciele práce a ich naplnenie

Autorka si ako cieľ práce stanovila preskúmať protopolitolingvistické a aktuálne koncepcie z oblasti výskumu politického diskurzu a politického kontentu, izolovať fundamentálne metaforické modely tvoriace súčasť slovenského a ruského jazykového obrazu sveta a analyzovať princípy formovania a dynamiky metaforických modelov vo vzťahu k percepcii ruských hodnôt. Takto formulovaný cieľ bol teda nastavený nesmierne široko. Už len prvý bod tohto ambiciózneho zámeru autorku núti, aby sa k aktuálnym koncepciám vracala na začiatku každej kapitoly. Výrazne špirálovitý spôsob výkladu je pritom často neprehľadný, habilitantka nevychádza čitateľovi v ústrety logickým členením textu, a to ani medzititulmi, chce povedať veľmi veľa vecí naraz, nastoľuje témy, ktoré nerozvíja (lingvopersonológia?, kritická diskurzna analýza pojmových štruktúr?), a nie vždy sa jej darí formulovať spracované informácie s primeraným stupňom explicitnosti. Toto všetko narúša plynulosť výkladu a negatívne sa odráža na koherencii textu. Teoretické úvody v jednotlivých kapitolách sú zbytočne predimenzované, habilitantka nemá ambíciu preniknúť do hĺbky prezentovaných prístupov, analyzovaných stratégií a modelov, mnohé znalosti automaticky u recipienta predpokladá, funkčnosť niektorých citovaných pasáží je otázna, závery nie sú jasné, resp. sú formulované povrchné. To je príklad rozboru pojmovej metafory POLITIKA je VOJNA a s ňou súvisiacej metafory ĽUDIA sú ZVIERATÁ, pri ktorej sa zaoberá pejoratívnym pomenovaním pre Nemcov (Šváb) bez toho, aby zohľadnila etymologické aspekty a usúvzťažnila ho s ruskou jednotkou *прысак* (рыжий таракан), resp. aj českou jednotkou *Rus domácí*, pričom toto usúvzťažnenie sa,

vychádzajúc z komparatívnych ambícií predkladanej práce, priam ponúka. Nie je tiež vysvetlené, aké východiská jej dovoľujú uvažovať o pojmových metaforách (!) REVOLÚCIA je SPRAVODLIVÁ VOJNA/SVIATOK PROLETARIÁTU/VEREJNOSŤ PROTI NÁSILIU/PROGRES/ZRUŠENIE ŽELEZNEJ OPONY/PÁD REŽIMU/CHAOS, DISKRIMINÁCIA je FARBA, MY vs VY/ONI je VZDIALENOSŤ, či uvažuje aj o pojmových metonymiách (?), len štruktúrnych alebo i ontologických a orientačných metaforách, na základe akých metaforických výrazov abstrahovala zo skúmaných textov „koncepty“ (nominácie?) v tabuľke 2 na s. 242, tabuľke 3 na s. 243, na akom stupni hierarchického systému fixuje pojmovú metaforu a či sa nad týmto problémom zamýšľa (porov. s. 251). Pri používanej terminológii nie je transparentné ako a či rozlišuje medzi termínmi koncept (*концепт*), pojem (*понятие*), význam (*значение*) a zmysel (*смысл*) (porov. s. 232-234), frame-om a scenárom, frame-om a slotom (porov. tabuľku na s. 237, s. 246), ako chápe multimodálnosť (porov. s. 253), čo má na mysli pod transdisciplinárnou povahou pojmovej metafory a na základe čoho dospela k názoru, že kognitivistická teória blendingu sa formovala v kontexte výskumu politického naratívu. V niektorých kapitolách nie sú jazykové príklady zdrojované. Má to čitateľ chápať tak, že pri daných jednotkách ide o frekventované nominácie v porovnaní so zdrojovanými jazykovými príkladmi? Habilitantka sa v rámci obhajoby k týmto bodom musí nevyhnutne vyjadriť a uspokojivo ich vysvetliť. Na druhej strane považujem za inšpirujúcu tézu o pojmovej evolúcii metafor. Myšlienku ležiacu v základe prezentovaného výskumu, o dynamike modelov, dominujúcich a recesívnych, a historickú metaforológiu, ktorá je tematizovaná v predkladanej práci, vnímam ako zaujímavé smerovanie výskumu politickej či mediálnej lingvistiky.

Význam práce pre rozvoj vedného odboru

Ako už bolo naznačené vyššie, ako najvýraznejší význam práce vnímam rozširovanie poznania v oblasti lingvisticky orientovaného výskumu metafory a pokus o systematizáciu metaforických modelov abstrahovaných z fragmentov slovenského a ruského politického a mediálneho diskurzu – ŽIVOT je CESTA, SPOLOČNOSŤ je PRÍRODA, ČLOVEK je ZVIERA, ŠTÁT je DOM atď. Prínos tiež predstavuje sumarizácia stavu výskumu v jednotlivých jazykových areáloch a relevantných disciplínach, habilitantka sa totiž pri načrtnutí teoretických východísk z oblasti metaforológie, lingvokulturológie, politickej lingvistiky,

kognitívnej lingvistiky, teórie diskurzu a diskurznej analýzy pohybuje medzi štyrmi priestormi – európskym, angloamerickým, ruským i slovenským a prezentuje rôzne jej uchopenia relevantné pre lingvistický výskum. Výraznú inšpiráciu predstavuje pre ňu, ako sa dalo očakávať, koncepcia G. Lakoffa a M. Johnsona, ktorí upozornili na to, že práve metafora nám môže poodhaliť niečo zásadné o tom, ako ľudia rozmýšľajú, a čiastočne aj model, ktorý aplikuje v svojich analýzach ruský lingvista A. Čudinov. Ten sa opiera o koncepciu známu z frame-ovej sémantiky operujúcej s encyklopedickými znalosťami uloženými v dlhodobej pamäti a s predpokladom, že význam takmer každého slova je uchopiteľný na pozadí určitých rámcov – frame-ov. Tieto sú „rubrikované“ tzv. slotmi, pozíciami, ktoré môžu byť rôzne lexikálne napĺňané. Ukazuje sa, že pri výskume politického, ale i mediálneho diskurzu je nesmierne žiaduce venovať pozornosť práve evokovanej interakcii rôznych pojmových domén, v neposlednom rade dôležitosť tohto vektoru dokumentujú aj výsledky čiastkových výskumov habilitantky.

Otázky pre autorku a závery

Pri obhajobe považujem za nevyhnutné, aby sa habilitantka vyjadrila ku všetkým bodom naformulovaným v časti *Ciele práce a ich naplnenie*. Navyše považujem za nutné, aby vysvetlila, v čom teda spočíva dynamika metaforických modelov percepcie ruských hodnôt, nakoľko to nebolo jasne naformulované v strohých záveroch predkladanej práce. Odporúčam tiež, aby v prípade ďalšieho vydania habilitačnej práce bola vykonaná jej dôkladná redakcia. Keďže zásady habilitačného konania o udelenie titulu docent a vymenúvacieho konania za profesora na Prešovskej univerzite v Prešove (článok 1, bod 3; https://www.unipo.sk/public/files/Veda/Zasady_habilit_konania_a_vyme_konania_na_PU_2020.pdf) dovoľujú predložiť ako habilitačnú prácu aj súbor publikovaných vedeckých prác doplnený komentárom, k čomu sa odovzdaný text kompozične skôr približuje, v tomto štádiu, ako aj vzhľadom na ďalšiu vedeckú činnosť habilitantky, odporúčam prácu prijať na obhajobu.

Záverečné stanovisko

Habilitačnú prácu *Dinamika metaforičeskich modelej vosprijatija rossijskich cennostej (v ruskom i slovackom političeskom diskurse i mediadiskurse)* habilitantky Mgr. Nikolety Mertovej, PhD. odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania slovanské jazyky a literatúry.

V Bratislave, 14.9.2021

doc. Mgr. Nina Cingerová, PhD.